

Veenbesparelmoervlinder

Boloria aquilonaris

De veenbesparelmoervlinder is een uiterst zeldzame standvlinder die acuut met verdwijnen bedreigd wordt. Hij leeft alleen nog bij enkele kleine hoogveentjes in Drenthe en vliegt tussen midden juni en midden juli. De rups lijkt wel op die van de zilveren maan maar de verlengde doortjes achter de kop ontbreken.

Levenscyclus en gedrag

De waardplant van de veenbesparelmoervlinder is de kleine veenbes, soms ook lavendelhei. Het vrouwtje zet de eitjes af op de onderzijde van de bladeren. Geschikte planten groeien zowel in uitgestrekte velden maar ook als afzonderlijk

Klein hoogveentje in het Langeveen (DR).
Small peat bog near Dwingeloo (prov. of Drenthe).

plantje tussen pollen dophei. De rupsen komen in augustus uit en gaan onmiddellijk en zonder te eten in winterrust. Dit doen zij in de moslaag of op een blaadje van de waardplant. Pas in april, wanneer de knoppen van de veenbes openbarsten, komen de rupsen te voorschijn en beginnen te eten van de jonge bladeren. Ze eten vooral van planten die op open, zonnige plaatsen groeien; planten in de schaduw van bijvoorbeeld hei worden gemedend. De rupsen leiden een verborgen bestaan en zitten meestal weggekropen tussen het mos, maar verplaatsen zich relatief gemakkelijk. De verpopping vindt plaats aan een houtige of verdorde stengel in de vegetatie. (BINK & WITMOND 1967, MIDDELKOOP & VELING 1987, TAX 1989, BINK 1992, 1993).

De vlinders voeden zich met nectar van vooral gewone dophei. Ook op wateraardbei zijn ze geregeld te vinden. De dichtheid kan vrij hoog zijn, circa 16 vlinders per ha. De mannetjes patrouilleren een groot deel van de dag boven een open vegetatie. De baltsvlucht is kort en onopvallend en duurt totdat het vrouwtje in de vegetatie landt en met gespreide vleugels wacht tot het mannetje naast haar komt zitten. De paring vindt verder zonder poespas plaats, gedeeltelijk verborgen tussen de vegetatie. (HENRIKSEN & KREUTZER 1982, MIDDELKOOP & VELING 1987, BINK 1992).

Vliegtijd en overwintering

De veenbesparelmoervlinder vliegt in één generatie tussen 21 juni en 10 juli. De uiterste vliegdata zijn 10 mei en 2 augustus. De soort overwintert als nuchtere rups.

Leefgebied

De veenbesparelmoervlinder leeft langs oevers van vennen met hoogveenontwikkeling en in hoogveentjes omgeven door bos. Vaak zijn in het leefgebied verschillende stadia van hoogveenontwikkeling aanwezig, meestal door kleinschalige verveningen in het verleden. Er groeit veel kleine veenbes en lavendelhei en het gebied staat onder invloed van mineraalrijk, maar voedselarm grondwater. De optimale grootte van deze veentjes ligt tussen de 0,8 en 3 hectare. Door dit geringe formaat, zijn de afzonderlijke veentjes meestal te klein voor een duurzame populatie. Daarom is het noodzakelijk dat er diverse veentjes bij elkaar in de buurt liggen, waartussen uitwisseling van vlinders kan plaatsvinden. (MOUSSON ET AL. 1999, WALLIS DE VRIES 1999B, 2003A).

Mobiliteit, verspreiding en trend

De veenbesparelmoervlinder is doorgaans een weinig mobiele vlinder, maar er zijn verplaatsingen van één tot elf kilometer waargenomen. Vlinders mijden echter vegetaties zonder nectarplanten waardoor de mobiliteit in Nederland gering lijkt. (MIDDELKOOP & VELING 1987, MOUSSON ET AL. 1999, BRUNZEL 2002, VANDEWOESTIJNE & BAGUETTE 2002, BAGUETTE & SCHTICKZELLE 2003).

De veenbesparelmoervlinder komt voor van Nederland en Frankrijk tot centraal Azië en van Noorwegen tot Zwitserland en Oostenrijk. In Nederland is de oudst bekende waarneming uit 1859 van De Punt (GR). Begin twintigste eeuw werd de soort ontdekt bij Venlo (LI). Deze locatie is later ontgonnen. Behalve losse waarnemingen uit Deventer (OV) (1898), Vaals (LI) (1902 en 1934), Brunssum (LI) (1908) en Blerick (LI) (1920) waren er toen geen andere populaties in

Nederland bekend. In 1941 en '42 is de vlinder gemeld uit Twente, maar de exacte plek is niet bekend. In 1943 werd de soort gevonden in het Langaarveen en Doktersveen tussen Norg en Donderen (DR). In 1967 ontdekten Bink & Witmond (1967) de vlinder ook in het Dwingelderveld (DR), de boswachterij Grollo/Schoonloo (DR) en Papenvoort (DR). Van 1978 tot 1982 was een populatie aanwezig in het Wooldse veen bij Winterswijk (GE).

Op de meest plaatsen is de soort inmiddels verdwenen. Tegenwoordig is de veenbesparemoervlinder een uiterst zeldzame standvlinder die nog op vijf plaatsen in Drenthe voorkomt. Geen van deze populaties telt meer dan enkele tientallen vlinders en alle dreigen op korte termijn te verdwijnen. In 1993 zijn in het Bargerveen (DR) vlinders van het Dwingelderveld uitgezet, maar dit heeft niet tot een vestiging geleid. (WALLIS DE VRIES 1999B, VAN SWAAY & WALLIS DE VRIES 2001, SCHTICKZELLE ET AL., 2005).

Uit het Landelijk Meetnet Vlinders blijkt een sterke afname. De afgelopen vijf jaar is de soort met meer dan 50% achteruitgegaan: de veenbesparemoervlinder is een uiterst zeldzame standvlinder die op dit moment acuut met verdwijnen is bedreigd. (VAN SWAAY & PLATE 2004, VAN SWAAY & GROENENDIJK 2005).

Bescherming

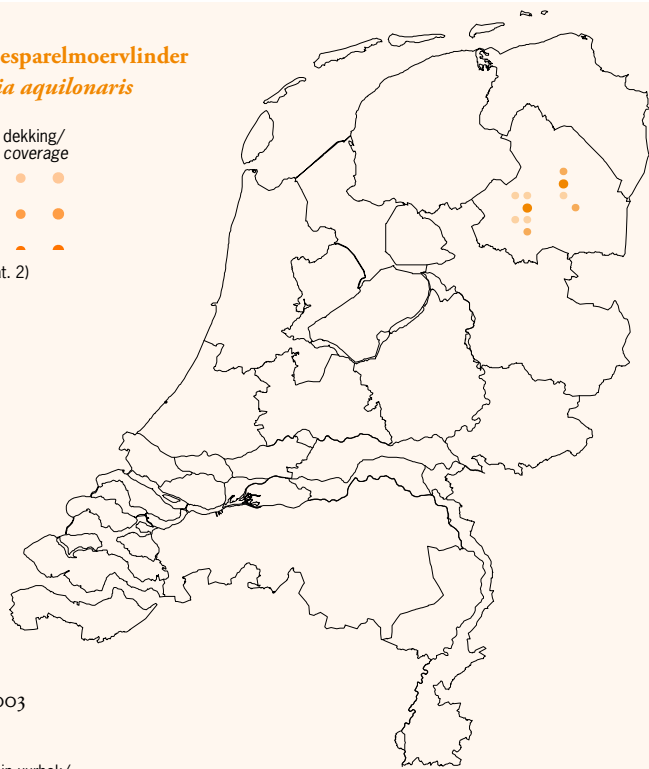
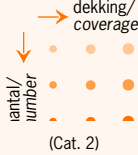
De veenbesparemoervlinder staat als 'ernstig bedreigd' op de Rode Lijst en is acuut met verdwijnen bedreigd. Hij is beschermd volgens de Flora- en faunawet. Op Europese schaal is hij niet bedreigd, maar uit 11 van de 20 landen waar de soort voorkomt, wordt een achteruitgang gemeld. De soort staat ook op de Waalse en Duitse Rode Lijst. (VAN SWAAY & WARREN 1999).

De achteruitgang van de veenbesparemoervlinder heeft diverse oorzaken:

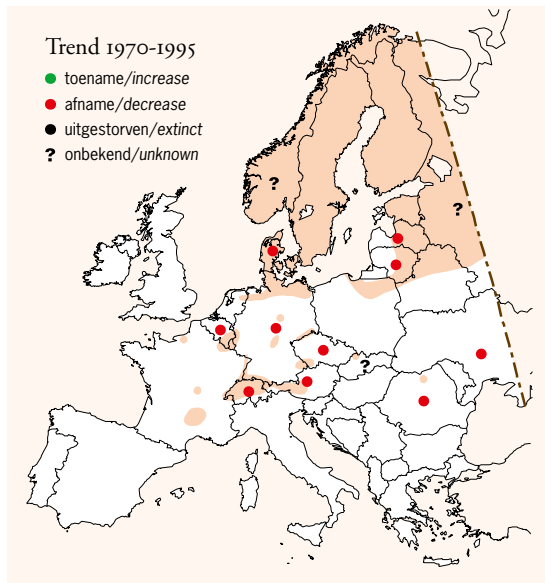
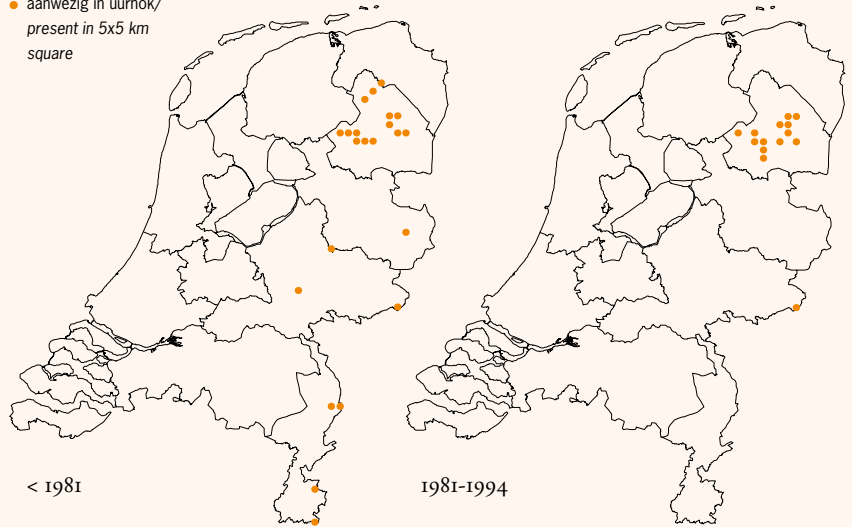
- op veel plaatsen is het leefgebied ontgonnen of verdwenen door verdroging. Door grondwaterwinning en een verbeterde afwatering na het graven van (veen)slootjes daalde het grondwaterpeil en verdween de invloed van kwelwater. Hierdoor stroomde het (grond)water uit de veentjes die daardoor verdroogden en verzuurden.

- het voedselarme milieu heeft te lijden onder vermessing vanuit aangrenzend landbouwgebied of vanuit de lucht. Hierdoor komt er teveel bosopslag en groeit het leefgebied dicht. Bomen verdampen bovendien veel water, waardoor het veen verder verdroogt.
- de kleinschalige winning van veen is gestaakt. Hierdoor ontbreken in de resterende veentjes de verschillende ontwikkelingsstadia naar hoogveen, zodat vaak óf de waardplant óf de nectarplanten ontbreken.
- de resterende vliegplaatsen liggen vaak te geïsoleerd voor het instandhouden van een duurzame populatie.
- de opwarming van het klimaat is vermoedelijk ongunstig. De veenbesparemoervlinder leeft vooral in Scandinavië of in koelere bergstreken en is in het laagland zeldzaam; in de Ardennen leven de populaties op 600 meter hoogte.

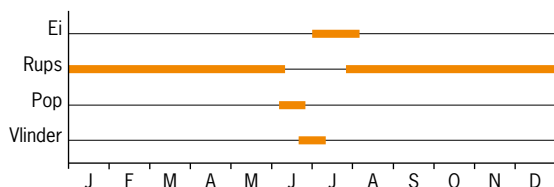
Veenbesparemoervlinder
Boloria aquilonaris

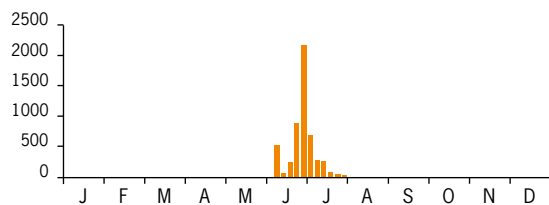
1995-2003
• aanwezig in uurhok/
present in 5x5 km
square

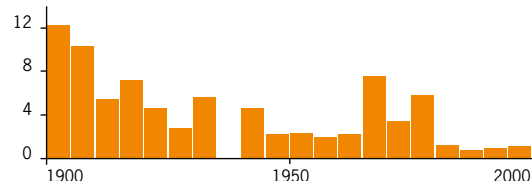
Stadia-diagram /
Life cycle diagram
(respectively egg, caterpillar,
pupa, imago)

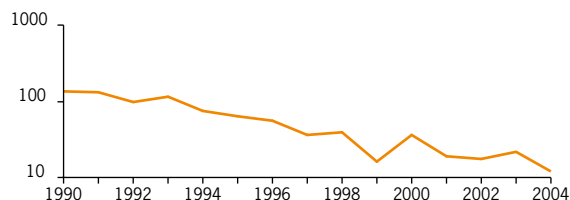
Vliegtijd /Flight period

Trend 1900-2000

Trend 1992-2004:
Sterke afname /Steep decline

Voor het behoud van de veenbesparelmoervlinder is het wenselijk dat:

- bosopslag op de huidige vliegplaatsen (grotendeels) wordt verwijderd;
- het waterpeil wordt gestabiliseerd of geleidelijk verhoogd. Het afdammen van afvoersloten en greppels nabij de resterende vliegplaatsen moet met spoed gebeuren;
- de toevoer van voedingsstoffen wordt verminderd. Door bufferzones aan te wijzen en houtwallen tussen de veentjes en de nabij gelegen landbouwgebieden aan te planten, wordt de toevoer van voedingsstoffen minder;
- er kleinschalige vervening plaatsvindt, begeleid door onderzoek en monitoring. Door het graven van kleine veentjes en het afplaggen van de randen van grotere venen ontstaan weer jonge successiestadia. Juist op dergelijke plekken groeit de waardplant en komt de vlinder voor;
- meer hoogveentjes worden hersteld. Door het herstellen van verdwenen of gedegradeerde veentjes kunnen populaties met elkaar worden verbonden. (VAN SWAAY & WALLIS DE VRIES 2001).

Toekomst

Als er geen maatregelen voor het behoud van de veenbesparelmoervlinder worden genomen, zal deze soort binnenkort verdwijnen. Gebeurt dit wel, dan kan hij op een aantal

Profiel van de veenbesparelmoervlinder

Voedsel rupsen Kleine veenbes *Oxycoccus palustris*.

Voedsel vlinders Nectar van dophei *Erica tetralix*, struikhei *Calluna vulgaris* of wateraardbei *Potentilla palustris*.

Vliegtijd vlinders Eén generatie tussen midden juni en midden juli.

Duur stadia Ei: 20-35, rups: 300-330, pop: 10-18, vlinder: 9-18, rijpingsduur ei: 3-4 dagen.

Overwinteringsfase Nuchtere rups.

Leefgebied Open hoogveentjes in bossen.

Mobiliteit Weinig mobiel.

Dichtheid Vrij hoog, ca. 16 individuen per ha.

Status Uiterst zeldzame standvlinder.

Rode Lijst Ernstig bedreigd.

Europese status Niet bedreigd.

Knelpunten verspreiding Verdroging, verbossing, isolatie, uitblijven beheer.

Verwachting toekomst Uitgestorven standvlinder, indien tijdig maatregelen worden genomen een uiterst zeldzame standvlinder.

Beschermingsmaatregelen Verwijderen opslag, kleinschalige vervening, stabilisatie of verhoging waterpeil, hoogveenherstel.

plaatsen behouden blijven, bijvoorbeeld in het Dwingelder-veld en boswachterij Grollo/Schoonloo. (WALLIS DE VRIES 1999B, VAN SWAAY & WALLIS DE VRIES 2001).

SUMMARY

Cranberry Fritillary *Boloria aquilonaris*

Boloria aquilonaris is an extremely rare resident; it is threatened with extinction. The Dutch Monitoring Scheme has recorded a dramatic fall in numbers in recent years. There are only five populations left. It is classified as 'critically endangered' on the Red List. It is mostly found on raised bogs and wet heathland. Its larval foodplant *Oxycoccus palustris* and the nectarplant *Erica tetralix* grow where the vegetation forms a mosaic of various successional stages. The species flies in one generation from mid-June until mid-July and hibernates as a young caterpillar. Appropriate measures include enlarging the habitat by ensuring that the bog vegetation is in various stages of succession; this can be realised by digging small ponds and by turf-cutting at the edge of the bog. Any tree saplings should be removed to prevent evaporation from the bog. It is also important that the restoration of the water level takes place gradually. In addition, eutrophication by seepage from adjoining agricultural land should be restricted by creating woodbanks and filling in ditches.